

*Symposium zu Problemen der jüngeren Hallstattzeit in Mitteleuropa.* Izdal: Arheološki inštitut slovaške akademije znanosti, redaktor: Dr. Bohuslav Chropovský. Založba: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied. Bratislava 1974, 507 strani, številne table in slike.

S precejšnjo zamudo je v začetku leta 1975 izšel zbornik razprav, posvečen problemom mlajšega halštatskega obdobja v srednji Evropi. V njem so objavljeni referati s simpozija na to temo, ki se je odvijal na gradu Smolenice blizu Trnave v podnožju Malih Karpatov v času od 25. do 29. septembra 1970. Simpozij je organiziral Arheološki inštitut slovaške akademije znanosti iz Nitre pod vodstvom tedanjega direktorja A. Točíka, brezhibna organizacija sestanka pa je bila v rokah M. Duška in njegove soproge. Neposredni povod za sklic tega simpozija je bil zaključek desetletnih izkopavanj na obsežnem halštatskem gradišču Molpir nad Smolenicami. Rezultati teh izkopavanj so bili v času simpozija predstavljeni na manjši prigodni razstavi na gradu Smolenice. Zaključna dvodnevna ekskurzija pa je udeležence simpozija seznaniła z vrsto arheoloških najdišč, predvsem naselbinskih objektov in muzejskimi zbirkami v zahodni in severni Slovaški.

Simpozija se je udeležilo 30 arheologov iz desetih evropskih držav, več povabljenih gostov pa se iz različnih vzrokov sestanka ni moglo udeležiti. Iz Jugoslavije sta bila povabljena S. Gabrovec iz Narodnega muzeja v Ljubljani in T. Knez iz Dolenjskega muzeja v Novem mestu. Oba sta v delu simpozija sodelovala z referatom. Čeprav so organizatorji predlagali kot ključni problem sestanka naselbinske fortifikacije v mlajšem halštatskem obdobju in njegovo absolutno in relativno kronologijo, so referenti zajeli širši krog vprašanj od načina gradnje, funkcije in razprostranjenosti mladohalštatskih gradišč v srednji in jugovzhodni Evropi ter obrobni pokrajinah; probleme kulturnih, trgovskih in gospodarskih stikov oz. vplivov iz sredozemskega, traškega in skitskega kulturnega območja. Obravnavana pa so bila tudi tehnološka vprašanja iz metalurgije.

Uvodni, informativni članek o raziskavah naselbinskih kompleksov v severni Slovaški, o pripravah na simpozij, seznam udeležencev in gostov ter spored simpozija sta pripravila M. in S. DUŠEK.

S področja Poljske so objavljeni trije prispevki: danes že pokojni Z. RAJEWSKI načelno razmišlja ob bogatih izkušnjah z raziskovanjem na Poljskem o vlogi in pomenu utrjenih gradišč v različnih časovnih obdobjih, njihovi namembnosti in trajanju. Zavzel se je za ustanovitev stalne komisije, ki naj bi koordinirala raziskovalno delo na tem področju. Z. BUKOWSKI je prispeval članek o poselitvenem značaju lužiške kulture v halštatskem času na primeru Šlezije in Velikopoljske. Nekaj novih dognanj o gradiščih lužiške kulture v poljskih Karpatih je priobčil A. ŻAKI. S problemom lužiške kulture na zahodu se ukvarja tudi prispevek W. COBLENZA iz Nemške demokratične republike. Na podlagi primerjav z raznih lokalitet in obrambnih konstrukcij sklepa o usodi gradišč iztekajoče se zahodne lužiške kulture. B. A. ŠRAMKO iz Harkova je prispeval članek k vprašanju o tehniki in obdelovalnih centrih barvstih kovin v zgodnji železni dobi. Njegova izvajanja temeljijo na rezultatih delnih izkopavanj na orjaškem gradišču Belsko (antični Helonos?), največjega gradišča zgodnje železne dobe v vzhodni Evropi, čigar površina presega 4000 ha, dolžina vseh nasipov pa meri okrog 34 km! Iz Zvezne republike Nemčije so štirje prispevki. Doyen in avtoriteta na področju raziskovanja železnodobnih naselbin v srednji Evropi, W. DEHN, je v svojem prispevku jedrnat orisal različne tehnike utrjevanja gradišč, njihovo namembnost in izbor njihove lokacije v pokrajini. E. GERSBACH je podal rezultate sistematičnih izkopavanj v desetletju 1959—1969 na gradišču Heuneburg ob zgornji Donavi na Württemberskem. R. SCHINDLER je v sliki in besedi predstavil halštatska gradišča v Posarju in ob Mozeli. H. ZURN pa je prispeval članek o kronologiji poznega halštata v jugozahodni Nemčiji in o dataciji knežjih grobov, tako imenovane »prve in »druge« garniture.

Razumljivo je, da so v zborniku najštevnejši prispevki češkoslovaških kolegov. P.

ČAPLOVIČ je dal pregled najdišč (s karto) iz mlajšega halštata v dolini Orave na skrajnem severu Slovaške. Med tamkajšnjimi najdišči je gotovo najpomembnejša strateško izredno situirana naselbina Tupá skala pri Dolnem Kubinu. M. DUŠEK je predstavil mladohalštatsko knežje gradišče Molpir nad Smolenicami, ki zavzema površino 12 ha. Gradišče je imelo trojno obzidje, stanovanjski del je bil na vrhu, na skrajnem zahodnem delu. Večletna izkopavanja so na gradišču odkrila okrog 60 koč, delavnice za predelavo kovin, lončarijo, kultni prostor, cisterno in troje vrat poleg množice drobnega inventarja. Znani keramični ženski idol iz tega gradišča je bil maskota simpozija, lične kopije pa ljubek suvenir za vse udeležence simpozija. Avtor datira gradišče v čas HaC<sub>2</sub> — HaD<sub>1</sub>. J. NEKVASIL je na podlagi obširne tipološke analize keramike opredelil mlajšo in pozno stopnjo halštatskega horizonta lužiške kulture na Moravskem. O halštatskem gomilnem horizontu v jugozahodni Slovaški razmišlja M. PICHLETOVÁ. Položaj južnomoravske Horákov kulture v okviru donavške halštata je tipološko in kronološko izčrpno opredelil V. PODBORSKÝ. Vzhodnjaške elemente v zahodni češki halštatski gomilni kulturi je predstavila in kronološko diferencirano kartirala V. ŠALDOVÁ.

Iz Madžarske so trije prispevki: E. JEREM je v članku opozorila na trgovske zveze med Balkanskim polotokom in Karpatsko kotlino v 5. in 4. stoletju pred n. š. E. PATEK je predstavila predskitska grobišča na vzhodnem Madžarskem, odlični poznavalec skitske zapuščine na Madžarskem, prezgodaj umrli M. PARDUZ pa je predstavil značilne skitske najdbe (s seznamami in kartami najdišč) iz karpatske kotline in z njimi povezana etnična vprašanja. Od Jugoslovancev sodelujeta S. GABROVEC s člankom o rezultatih izkopavanja velike halštatske gomile v Stični in T. KNEZ s kratkim poročilom o najdbah v halštatskih gomilah v Novem mestu. V Gabrovčevem članku je prvič objavljen tloris največje stiške gomile, ki je vsebovala 183 grobov oz. najdb, razporejenih v krogih okrog praznega središča gomile. Knezov članek pa je spričo novih dognanj od objave referata že nekoliko zastarel. Tretji prispevek o najdbah iz Jugoslavije je izpod peresa O. H. FREYA, ki poroča o raziskovanju halštatskega gradišča v Stični.

Iz Romunije sta dva prispevka: K. HOREDȚ je objavil zelo pregleden in izčrpen seznam utrjenih naselbin iz pozne bronaste dobe in iz halštatskega časa v notranjekarpatski Romuniji ter primerja njihova velikostna razmerja. J. H. CRIȘAN je predstavil Sedmograško v mlajši halštatski dobi (6.—4. stol.). Prispevek iz Bolgarije pa je pripravila M. ČIČKOVA z naslovom: Zgodnjetrakijske naselbine v Bolgariji, ki jih pregledno razdeli na: naseljene griče, jamske,

koliščarske, odprte (kómé) in utrdbene (chó- rion) naselbine.

Z obžalovanjem pogrešamo v zborniku prispevke iz Avstrije (tu mislim predvsem na Nižjo Avstrijo in Gradiščansko), ki premore bogato gradivo, ki sodi v okvir teme simpozija in bi lahko na primer osvetlilo marsikatero povezavo, vplive in pobude med halštatskimi kulturnimi krogi severozahodne Jugoslavije, Spodnje Avstrije in Slovaške na relaciji: Jadransko morje — obronki Vzhodnih Alp — srednja Donava. Prav tako pogrešamo v zborniku sintetičen, ali vsaj okvirni pregled halštatskega časa in njegovih kulturnih skupin ali enot za ozemlje Slovaške, podobno kot je to storil S. Gabrovec pred leti za Slovenijo. Bil bi zelo koristen in vzpodbuden za nadaljnje raziskave.

Zbornik ima nesporno reprezentativni značaj, saj zajema zelo širok geografski prostor, prinaša pa nekaj zelo dragocenih podatkov in pregledov ter novega, še neobjavljenega gradiva. Večina prispevkov bo imela trajno vrednost, celoten zbornik pa je solidna informacija za določeno obdobje evropske prazgodovine. Prav zato bi želeli, da bi bil grafično-dokumentarni del posameznih prispevkov kvalitetno in tehnično bolj izenačen, kar velja tudi za reprodukcije fotografij, ki so zaslužile kvalitetnejši papir. Pri mnogih tabelah gradiva in risbah pogrešamo ustrezno merilo, ki bralcu omogoča hitro orientacijo. Tudi nekaj tiskarskih napak se je vtihotapilo, kot na primer tista nerodnost z napačnim imenom Rajewskega (pravilno: Zdzisław) na strani 427. Še zanimiva podrobnost: simpozija so se udeležili (oz. so bili nanj vabljeni) samo pripadniki starejše in srednje generacije raziskovalcev. Vsak prihodnji simpozij na to temo bo moral pritegniti tudi mlade in najmlajše prazgodovinarje, ki prav v zadnjem času opravljajo pomembno terensko in kabinetno raziskovalno delo.

Velika škoda je, da je zbornik izšel z občutno zamudo, kajti če bi bil objavljen leto ali dve po simpoziju (kot je bilo načrtovano), bi lahko služil kot sveža informacija o najnovejšem stanju raziskav s področja mlajšega halštatskega časa. Tako pa so v času od simpozija pa do izida publikacije intenzivne raziskave iz tega obdobja, na primer v Sloveniji, južni Nemčiji, Avstriji in na Češkoslovaškem prinesle že bistveno nove podatke in novo gradivo, predvsem pa bolj ažurne objave v drugih publikacijah, tako da so nekateri podatki iz zbornika ob izidu že izgubili na svoji aktualnosti. Sodobno življenje zahteva hitro posredovanje informacij, tudi v arheološki vedi. Krivda za to zamudo najbrž ne zadene zelo prizadevnih organizatorjev in redaktorjev, vzrok temu so bile bržkone objektivne težave.

Smoleniški simpozij (v celoti odlično izpeljan) je ponovno opozoril, kako koristno bi

bilo, da bi se proučevalci halštatskega časa in njegove kulture občasno sestajali na podobnih mednarodnih simpozijih, morda pod okriljem mednarodnega komiteja proučevalcev halštatskega obdobja? Kot primer takega uspelega sestanka po srečanju v Smolenicah je bil kolokvij o problemih halštatskega obdobja v Slove-

niji, jeseni leta 1972 v Novem mestu, v organizaciji Slovenskega arheološkega društva. Bistveni rezultat takih srečanj pa bi moralo biti zagotovljeno ažurno publiciranje referatov, da bi bile informacije čimprej dostopne mednarodni strokovni javnosti.

*T. Knez*